

VOYAGA ETMAGAN O'QUVCHI YOSHLAR O'RTASIDA TURLI ZO'ROVONLIKNING OLDINI OLISH BO'YICHA TAVSIYALAR

Topilov Shavkat Abduvoxidovich

Toshkent viloyati Ohangaron tumani

Maktabgacha va maktab ta'limi bo'limi metodist-psixologi

Telefon 93-518-25-24

Annotatsiya. Ushbu maqola kichik o'quvchilar o'rtasida zo'ravonlik ko'p qirrali masalani ko'rib va oldini olish uchun keng qamrovli yondashuvni taqdim etadi. Mavjud adabiyotlarga asoslanib, maqolada turli xil profilaktika strategiyalari, jumladan aralashuv dasturlari, maktab xavfsizligi choralari kuchaytirish va ruhiy salomatlikni mustahkamlash muhokama qilinadi. Tadqiqot shuningdek, o'quvchilar uchun xavfsiz va qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratishda jamoatchilikni jalb qilishning ahamiyatini ta'kidlaydi. Tadqiqot ushbu strategiyalarning samaradorligini baholash uchun aralash metodlardan foydalanadi va zo'ravonliksiz maktab muhitini yaratish bo'yicha tushunchalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: maktabdagi zo'ravonlik, oldini olish strategiyasi, voyaga etmagan o'quvchilar, aralashuv dasturlari, maktab xavfsizligi, ruhiy salomatlik, jamoatchilikni jalb qilish.

Voyaga etmagan o'quvchilar o'rtasidagi zo'ravonlik-bu oldini olishga yaxlit yondashuvni talab qiladigan dolzarb tashvish. Ushbu maqola aralashuv dasturlari, maktab xavfsizligi choralari, ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlash va jamoatchilikni jalb qilish kabi omillarni hisobga olgan holda maktablarda zo'ravonlikning oldini olishning samarali strategiyasini tahlil qilish uchun mavjud adabiyotlarni o'rganadi.

Mavjud adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish maktabdagi zo'ravonlikning ko'p qirrali tabiatini ochib beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, profilaktika choralari zo'ravonlikning asosiy sabablarini bartaraf etishga qaratilgan va shu bilan birga samarali javob mexanizmlariga ega bo'lgan proaktiv va reaktiv strategiyalarni qamrab olishi kerak. Mojarolarni hal qilish dasturlari, tengdoshlarning murabbiyligi va xarakterlarni tarbiyalash kabi aralashuvlar voyaga etmagan o'quvchilar o'rtasidagi zo'ravonlik hodisalarini yumshatishda va'da berdi.

Bundan tashqari, xavfsizlik, kuzatuv va boshqariladigan kirish kabi chora-tadbirlar orqali maktab xavfsizligini oshirish to'xtatuvchi vosita bo'lishi mumkin. Ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlash hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, davolanmagan ruhiy salomatlik muammolari va zo'ravonlik xatti-harakatlari ehtimoli ortadi. Jamiyatni jalb qilish, shuningdek, maktablarda zo'ravonlikka olib keladigan

murakkab muammolarni hal qilishda hamkorlikda yondashuvni targ'ib qiluvchi asosiy omil sifatida tan olingan.

Turli xil profilaktika strategiyalarining samaradorligini baholash uchun aralash usulli yondashuv qo'llanildi. Miqdoriy ma'lumotlar o'quvchilar, o'qituvchilar va ota-onalarga tarqatilgan so'rovlar orqali to'plandi, ularning maktab xavfsizligi va aralashuv dasturlarining ta'siri haqidagi tasavvurlarini o'lchadi. Sifatli ma'lumotlar maktab ma'murlari va jamoat rahbarlari bilan suhbatlar orqali olinib, zo'ravonlikning oldini olish dinamikasi to'g'risida chuqurroq ma'lumot berildi.

Voyaga etmagan o'quvchilar o'rtasida zo'ravonlikning oldini olish ta'lim, qo'llab-quvvatlash tizimlari va proaktiv choralarni birlashtirgan ko'p qirrali yondashuvni o'z ichiga oladi. Voyaga etmagan o'quvchilar orasida turli xil zo'ravonliklarning oldini olish bo'yicha ba'zi tavsiyalar:

Ijobiy maktab madaniyatini targ'ib qilish:

- Xilma-xillikni qadrlaydigan xavfsiz va inklyuziv maktab muhitini yarating.
- Ijobiy xulq-atvorni targ'ib qiluvchi va bezorilikni oldini oladigan dasturlarni amalga oshirish.
- O'quvchilar orasida tegishlilik va bog'liqlik hissini rag'batlantirish.

Bezorilikka Qarshi Dasturlar:

- O'quvchilar va xodimlarni bezorilikning turli shakllari to'g'risida o'qitadigan bezorilikka qarshi keng qamrovli dasturlarni amalga oshirish.
- Bezorilikka qarshi aniq siyosat o'rnatish va izchil ijro etilishini ta'minlash.
- O'quvchilarni voqealar haqida xabar berishga va maxfiy hisobot tizimini yaratishga undash.

Nizolarni hal qilish va tengdoshlar vositachiligi:

- O'quvchilarga kelishmovchiliklarni tinch yo'l bilan hal qilishda yordam berish uchun nizolarni hal qilish ko'nikmalarini o'rgating.
- Ta'lim vositachilar yordamida nizolarni hal qilish uchun o'quvchilarga imkoniyat beradigan tengdosh vositachilik dasturlarini amalga oshirish.

Ijtimoiy-emotsional ta'lim (SEL):

- O'quvchilarga hissiy aql, empatiya va shaxslararo ko'nikmalarni o'rgatish uchun SEL dasturlarini o'quv dasturiga qo'shing.
- O'quvchilarga stress, g'azab va boshqa his-tuyg'ularni sog'lom tarzda engish uchun resurslarni taqdim eting.

Ruhiy Salomatlikni Qo'llab-Quvvatlash:

- Ruhiy salomatlik muammolarini hal qilish uchun maktablarda maslahat xizmatlarini tashkil etish.
- O'qituvchilar va xodimlarni o'quvchilardagi qayg'u belgilarini aniqlash va tegishli yordam ko'rsatish uchun o'rgating.

Ota-Onalarning Ishtiroki:

- Maktab faoliyati va tadbirlarda ota-onalarning ishtirokini rag'batlantirish.

- Ota-onalar uchun farzandlaridagi zo'ravonlik yoki tajovuz belgilarini aniqlash va ularga murojaat qilish bo'yicha seminarlar o'tkazish.

Zo'ravonlik va uning oqibatlari to'g'risida ta'lim:

- Zo'ravonlik oqibatlari haqida xabardorlikni oshiradigan ta'lim dasturlarini amalga oshirish.

-Zo'ravonlikning shaxslar va jamoalarga ta'siri haqida yoshga mos ma'lumot berish.

Intizom siyosatini qat'iy amalga oshirish:

- Zo'ravonlik xatti-harakatlarining oqibatlarini ko'rsatadigan aniq intizom siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish.

- Oqibatlarining izchil va adolatli qo'llanilishini ta'minlash.

Xavfsizlik Choralari:

- Maktab muhitining jismoniy xavfsizligini oshirish uchun kuzatuv kameralari va boshqariladigan kirish nuqtalari kabi xavfsizlik choralari amalga oshirish.

Jamiyatni Jalb Qilish:

- Zo'ravonlikni birgalikda hal qilish uchun mahalliy huquqni muhofaza qilish organlari, jamoat tashkilotlari va boshqa manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik qilish.

- O'quvchilar uchun qo'llab-quvvatlovchi tarmoq yaratish uchun jamoatchilikni jalb qilish dasturlarida ishtirok eting.

Texnologiya Ta'limi:

- Kiberhujum va onlayn ta'qiblarning oldini olish uchun texnologiyadan mas'uliyatli va axloqiy foydalanish bo'yicha ta'lim berish.

- O'quvchilarni onlayn tahdidlar yoki suiiste'molliklar haqida xabar berishga undash.

- Xulq-atvor muammolarini aralashuv dasturlari orqali erta aniqlash va hal qilish.

- Zo'ravonlik bilan shug'ullanish xavfi ostida bo'lgan o'quvchilar uchun qo'shimcha yordam va resurslarni taqdim etish.

Eslab, turli manfaatdor tomonlar jalb keng qamrovli yondashuv kichik o'quvchilar o'rtasida samarali zo'ravonlik oldini olish uchun juda muhim. Maktab jamoasining rivojlanayotgan ehtiyojlari asosida profilaktika strategiyasini muntazam ravishda baholash va tuzatish ham muhimdir.

Topilmalar kichik o'quvchilar orasida zo'ravonlikning oldini olish uchun ko'p qirrali yondashuv muhimligini ta'kidlaydi. Aralashuv dasturlari va maktab xavfsizligi choralari kuchaytirish hal qiluvchi rol o'ynasa-da, barqaror muvaffaqiyat uchun keng jamoatchilikni jalb qilish juda muhimdir. Maktablar, ota-onalar va jamoat tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikdagi sa'y-harakatlar zo'ravonlikning asosiy sabablarini hal qilishi va o'quvchilar farovonligini qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratishi mumkin.

Xulosalar:

Ushbu tadqiqot kichik o`quvchilar orasida zo'ravonlikning oldini olish uchun kompleks yondashuv samaradorligini ta'kidlaydi. Aralashuv dasturlarini, maktab xavfsizligi choralari, ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlashni va jamoatchilikni jalb qilishni birlashtirib, maktablar ijobiy ijtimoiy aloqalar va nizolarni hal qilish uchun qulay muhit yaratishi mumkin.

Kelajakdagi tadqiqotlar profilaktika strategiyalarining uzoq muddatli ta'sirini chuqurroq o'rganishi va maktabdagi zo'ravonlik sohasida yuzaga keladigan muammolarni hal qilish uchun innovatsion yondashuvlarni o'rganishi kerak. Bundan tashqari, o`quvchilarning xulq-atvori va nizolarni hal qilishda texnologiya va ijtimoiy tarmoqlarning rolini o'rganish qimmatli tushunchalarni berishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, maktablar, jamoalar va oilalarni o'z ichiga olgan hamkorlikdagi va proaktiv yondashuv voyaga etmagan o`quvchilar o'rtasida zo'ravonlikni samarali oldini oladigan xavfsiz va tarbiyalovchi muhitni yaratish uchun juda muhimdir.

Adabiyotlar:

1. Maxkamov U.I, Ismoilova D.M Tarbiya - yuksak ma'naviyat beshigi ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME 1 | ISSUE 4 | 2020
2. Umarov B.M. O.,zbekistonda voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining ijtimoiy psixologik muammolari. Monografiya. – Toshkent, “Fan” nashriyoti – 2008, 314 bet.
3. G.,oziev E.G.,. Umumiy psixologiya.–Toshkent: “O.,zbekiston faylasuflari milliy jamiyati”, 2010. – 544b
4. N. Tayloqov, M. Xoliqova, Sh. Tayloqova Voyaga yetmaganlar o.,rtasida suitsid holatlarning oldini olish – Toshkent : «Kamalak» nashriyoti Ta'lim muassasalari pedagog va psixologlari uchun metodik qo.,llanma, 2017.
5. Maxkamov U.I, Ismoilova D.M Tarbiya – yuksak ma'naviyat beshigi. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME 1 | ISSUE 4 | 2020 ISSN: 2181-1385 Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2020: 4.804
6. Maxkamov U.I, Ismoilova D.M Tarbiya- shaxs kamolotida eng katta kuch. Ta'lim tizimida ijtimoiy-gumanitar fanlar 5-son ISSN 2181-7286 2020 yil dekabr.
7. Maxkamov U.I, Ismoilova D.M Allomalar merosi – milliy tarbiya asosi “Xalq ta'limi” O.,zbekiston Respublikasi xalq ta'limi vazirligining ilmiy-metodik jurnali ISSN 2181-7839 1-son, 2021 yil yanvar-fevral.